

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı:2
Aralık-2021

MAKALE BİLGİLERİ

Kur'ân'da Tâgüt

The Quran Is Also Tağut

YAZAR

Abdullah ÖZÜÇALIŞIR

Dr. Öğr. Üyesi, İğdır Üniv. İlahiyat Fak. TİB. Tefsir Anabilim Dalı
Abdullah.derik@hotmail.com Orcid No: 0000-0002-7173-4752

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 26.11.2021

Makale Kabul Tarihi: 06.12.2021

Sayfa Aralığı: 200-229

Öz: İnsanlık tarihi boyunca Allah (c.c)'u insanlara doğru yolu göstermek üzere elçiler göndermiştir. Bu elçiler aracılığı ile kendisini insanlara tanıtmıştır. Kendi sıfat ve özelliklerini insanlara beyan etmiştir. Nasıl bir Allah inancına sahip olmaları gerektiğini insanlara bildirmiştir. Doğru olan Allah inancını her zaman belirtmiştir. Bu gerçek hiçbir zaman insanlardan gizlenmemiştir. Allah (c.c), ilk insan ve ilk elçi olan Hz. Âdem (a.s) den günümüze kadar bütün ümmetlere ve tüm insanlara Allah'a iman edip Tâgüt'ü inkâr etmelerini istemiştir. Tâgüt, ister soyut isterse somut olsun, Kur'an'da, Allah'ın dışında tapınılan varlık olarak beyan edilmiştir. Âlimlerin izahatlarından anlaşılacağı üzere, Allah'ın dışında tapınılan bu varlık (Tâgüt), bir sistem veya saltanat olabildiği gibi bir peygamber, melek, cin, şeytan, din adamı, veli, aziz, ata ruhları, heykel, resim veya put olabilir. Allah'a ait olması gereken sıfat veya özellikler, kime nispet edilirse o Tâgüt olur. Allah'ın dışında kutsanan ve tapınılan varlık olur. Bu da şirk anlamına gelir. Allah (c.c)'u şirkten Tâgüt'tan ve küfürden sakınmamızı emretmiştir. Kim Allah'a iman edip Tâgüt'tan sakınırsa, o sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Onun imanı Allah katında geçerlidir. Kim de Allah'ın yanında Cibet ve Tâgüt'a iman ederse ya da sadece Tâgütlara iman ederse, Allah'ın lanetine uğramış olur ve ziyana uğrar. Allah'ın lanetine uğrayana hiç kimse yardım edemez.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tâgüt, İman, İnkâr, İbadet, Tapınma.

Abstract: Throughout human history. Allah has sent apostles to show people the right path. Through these ambassadors he introduced himself to people Allah declared his own adjective and properties to people Allah has told people what kind of faith they should have. The true Allah has started his belief. This fact has never been hidden from people. Allah has asked Adam, the first human and the messenger. To believe in Allah and all people and to deny Tâgüt. Tâgüt, whether abstract or concrete, is declared in the Quran as a worshiped entity outside of Allah. As can be seen from the explanations of scholars it has being worshiped outside of Allah may be a system or a being A-prophet, angel goblin, Devil, cleric, guardian, saint, Ancestor spirits, sculpture, painting or idol can be. Whoever is attributed to the adjective or attributes that should belong to Allah, she becomes Tâgüt. He becomes a blessed and worshipped being outside Allah this in sin. Allah has commanded us to avoid sin, Tâgüt and blasphemy and whosoever believeth in Allah and abstains from Tâgüt, he is on a firm path. His faith is in the sight of Allah and whoso ever believes in Tâgüt, he is subject to the curse of Allah and is wasted. No one can help those who are cursed by Allah.

Key Words: Quran, Tâgüt, Believe, Reject, workshop.

GİRİŞ

Kur'an-ı Kerim'in nazil olduğu dönemde, yeryüzünde insanoğlunun eliyle şekillendirilmiş pek çok din mevcut idi. Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dinler de insanoğlunun eliyle şekillendirilmiş ve ilahî olma özelliklerini yitirmişlerdi. İnsanlık, Allah inancını saptırmış ve aslî konumundan çıkartmıştı. İnsanlar Allah yerine, canlı-cansız, görünür veya görünmez varlıklara tapınıyordu. Bu tapındıkları varlıklara Allah'a ait olması gereken özellikler izafe ederek onları kutsayıp yüceltiyorlardı.

Yahudilik ve Hıristiyanlık gibi dinlerde de din adamlarının yönlendirmesi ile kendileri ve Allah'ın insanlık âlemine elçi olarak gönderdiği peygamberler, Rab olarak idrak edilip kutsanıyordu.¹

Bazı toplumlarda da o dönemin iktidar olan hâkim güçlerine, Allah'a ait olması gereken özellikler verilerek, tanrı kral, Allah'ın yeryüzündeki gölgesi, Allah'ın yeryüzündeki tecellisi gibi kutsiyetler izafe ediliyordu.²

Bazı toplumlar meleklerle bazı toplumlar da cinlere tapıyorlardı. Putlara, heykellere, ruhlara, ata ruhlarına, şeytanlara, ineğe, tavşanlara, güneşe, aya, yıldızlara ve benzeri birçok yaratılmış olan kişi veya varlıklara tapınıyorlardı.³

Bütün bu dinlerde hep ön planda din adamları vardı. Din adamları dünyalık çıkar ve menfaatler uğruna halkı yanlış yönlendirip ve Allah'ın hak dininden uzaklaştırıp yalan yanlış dinlere yönlendiriyorlardı.⁴

Din adamları; halkı, iktidar hâkim gücün emrine sokmak, onların çıkarları doğrultusunda yönlendirmek için insanları Allah'ın

¹ et-Tevbe, 9/31.

² el-Bakara, 2/258; eş-Şuara, 26/29; en-Nâziât, 79/24.

³ el-En'am, 6/100; es-Sebe', 34/41.

⁴ el-Bakara, 2/41-79; et-Tevbe, 9/34.

hak dininden uzak tutmaya çalışıyorlardı. Bu gayret ve çabalarının karşılığını hâkim güçlerden de fazlasıyla alıyorlardı.⁵

Allah (c.c) hak dinini insanlara öğretmek ve onları doğru yola hidayet etmek için peygamberler (a.s) gönderiyordu. Bu peygamberler (a.s) ile beraber, hidayet kaynağı olan kitaplar da iniyordu.⁶

Bu hidayet kaynağı olan kitaplar ile Allah (c.c)'u insanlığı karanlıkların kör kuyularından, hidayetin aydınlık yollarına kavuşturuyordu. Çünkü Allah (c.c)'u Mü'min ve Müslümanların velisi ve dostudur. Allah (c.c)'u onları karanlıklardan Nur'a hidayet eder. Ama kâfirlerin dostu ve velisi şeytanlardır. Şeytanlar kâfirleri, Nur'un aydınlığından, Küfrün karanlıklarına götürür.⁷

İşte Kur'an da Allah'ın son peygamberi olan Hz. Muhammed (s.a.v) ile beraber gönderdiği, son ilahi kitaptır. Bu kitap insanlık için bir hidayet rehberidir. Bu kitapta Allah (c.c) insanlığa; tevhid ile şirki, iman ile küfrü, hak ile batılı ve doğru ile yanlış izah etmiştir.⁸

Allah'ı en güzel bir şekilde tarif ederek, Allah'a ait olan tüm özellikleri beyan etmiştir. Doğru bir Allah inancına sahip olarak ölen insanların hangi nimetlere kavuşacağını da belirtmiştir.⁹

Allah'ın dışında tapınılan varlıkları da en güzel bir şekilde izah ederek, bu varlıkların neden İlah veya Rab olamayacaklarını açık ve net bir şekilde açıklamıştır. Bu varlıklara tapınanların, bu inanç üzerine ölmeleri halinde hangi azap ve işkencelere uğratılacağını, defalarca bu kitapta açıklamıştır.¹⁰

⁵ et-Tevbe, 9/34-35.

⁶ el-Beyyine, 98/2.

⁷ el-Bakara, 2/257.

⁸ et-Tevbe, 9/33; el-Fetih, 48/28; Sâf, 61/9.

⁹ el-Bakara, 2/255-256.

¹⁰ Sad, 65/5; ez-Zümer, 39/3; es-Sebe', 34/41.

Kur'an Allah'ın dışında tapınılan varlıkları izah ederken, Arapların da bilmediği bazı kavramları dile getirmiştir. Nusub, Cibt ve Tâgüt gibi tabirler dile getirmiştir. Biz de Kur'an'da Allah'ın dışında tapınılan varlıklardan Tâgüt'u araştırıp incelemeye çalışacağız.

1. Kur'an'da Geçen Tâgüt İfadesi Hakkında Müfessirlerin Görüşleri

Kur'an'da Tâgüt sekiz defa varid olmuştur.¹¹ Tâgüt kelimesi طفا fiilinin İsm-i failidir. Tekil ve çoğul isimler için Tâgüt kelimesi gelir. الطغیان Kelimesine yüklenir. Tuğyan da "Allah'a isyanda haddi aşmak"¹² anlamına gelir.¹³ Tâgüt kelimesi ise "Allah'ın dışında tapınılan her şey ve herkes, Allah'a isyanda haddi aşan her varlık" gibi manalara gelmektedir.¹⁴ Müfret (tekil) ve cem (çoğul) için gelir.¹⁵ Haddi aşan herkes, sihirbaz, kâhin, cinlerden Marid¹⁶ (inatçı

¹¹ Abdulbaki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemü'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*. Lübnan: Darü'l-ma'rife. 2012. 427.

¹² el-Cürcânî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed el-Cürcânî (ö. 471/1078-79) *Kitabü't-ta'rifat li'l- Cürcanî*. Tahkik: İbrahim el-Ebyarî. 2. Baskı. Beyrut: Darü'l-Kitabü'l-Arabiyye, 1993/1413. 183.

¹³ el-İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*. Thk. Safvan Adnan Davudi. Beyrut: ed-Darü's-Şamiyye, 2009. TEĞÂ Md, s.318; İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mukerrem (ö.711/1311), *Lisanü'l-arab*. Beyrut: Darü'l-fikr. 1994. TEĞÂ Md, 5/153-156.

¹⁴ el-İsfehânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*. TEĞÂ Md, s. 318; İbn Manzûr, *Lisanü'l-Arab*, TEĞÂ Md, 5/153-156.

¹⁵ el-Ferrâ', Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî el-Ferrâ' (ö. 207/822), *Meâni'l-Kur'an*. Beyrut: Dâru's-Surûr, Tsz. 1/261.

¹⁶ İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim* Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1969; İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesir b. Dav' b. Kesir el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*. Çevirmenler. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, Tsz. 37/7 Hk, 12/6783-6784.

her haddi aşan şeytan)¹⁷ olanlar ve hayır yolundan ayrılan herkes için Tâgüt ismi gelir.¹⁸

Tâgüt, hakkı tanımayıp azan ve sapan her kişiye ve güce veya Allah'tan başka tanrı edinilen şeylere verilen isimdir. Azgın ve sapkın olması sebebiyle şeytana da Tâgüt denilmektedir.¹⁹ Kur'an-ı Kerim'de Tâgüt kelimesi insanlar tarafından ilâh edinilmiş bütün bâtil tanrılar için; insanların Allah Teâlâ'ya isyan etmelerine sebep olan, görünür ve görünmez varlıklar için; insanlık tarihi boyunca hakkı bâtil, bâtili hak gösterme gayretinde olan, bütün küfür ve inat faaliyetlerini ifade eden bir terim için varid olur.²⁰

Kur'an-ı Mübin'de bir ayette Cibî ismi ile beraber olmak üzere 8 yerde geçmektedir.²¹ Bu kelime, tevhid akidesinin insanlar tarafından benimsenmesine engel olan insan, şeytan, kâhin ve sihirbazların hepsi için, Allah Teâlâ dışında insanlarca mabud edinilmiş bâtil tanrıların tamamı için, gerçek mabuda karşı kulluk gö-

¹⁷ Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili*. Sadeleştirilenler. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel. İstanbul: Azim Dağıtım. 2007. Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meâlî*, 37/7 Hk. Tas. Enes Tahsin Bilgin. İstanbul: Bağımsız Yayıncılık. 2009; Karaman, Hayrettin Vd, *Kur'an yolu meali*, 37/7 Hk. Haz. Komisyon: Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrırcı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2014.

¹⁸ İsfahânî, *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*, TEĞA Md, s. 318; İbn Manzûr, *Lisanü'l-arab*, TEĞA Md, 5/153-6.

¹⁹ Karaman, Hayrettin, Vd, Prof. Dr. Mustafa Çağrırcı, Prof. Dr. İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsiri*, 5/60 Hk, Ankara: D.İ.B. Yayınları, 2007 2/240-241; Ali Bardakoğlu, "Tâgüt", İFAV Ansiklopedisi 4/225; Bu konuda ayrıca bilgi için Bkz: Elmalılı, 5/60 Hk. 2/869.

²⁰ Karaman, Vd, *Kur'an Yolu türkçe meal ve tefsiri*, 5/60 Hk, 2/240-241; Ali Bardakoğlu, "Tâgüt", İFAV Ansiklopedisi, 4/225; bu konuda ayrıca bilgi için Bkz: Elmalılı, 2/240-241. 2/869.

²¹ Abdalbaki, , *el-Mu'cemü'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ani'l-Kerim*. 427.

revlerini yerine getirmeye engel olan düşünce sistemleri ve faktörleri ifade ettiği müfessirler tarafından dile getirilmiştir.²²

Tâgüt kelimesi aslında çoğul anlamını taşımaktadır.²³ Çünkü Allah (c.c)'ı inkâr eden, bir yerine birçok Tâgüt'un kulu olur. Bunların başında, insanı çeşitli günahlara yönelten şeytan gelir. Bir diğeri ise, insanı ihtiras ve arzularının esiri yapan insanın bizzat kendi nefsidir. Aynı şekilde karısı, çocukları, hısım ve akrabaları, ailesi, arkadaşları ve milleti ile siyasî ve dinî liderleri ve hükümetleri gibi diğerleri de olabilmektedir.²⁴ Bütün bunlar o kimse için birer Tâgüt olur ve o kişiyi kendi arzu ve ihtiraslarına esir etmeye çalışırlar. Bu pek çok varlığın kulu olan kimse, tatminine bir türlü imkân olmayan bu Tâgüt'lardan her birini ayrı ayrı memnun etmek suretiyle ömrünü boşa tüketmektedir.²⁵

Her ne şekilde olursa olsun, hangi şartlar altında olursa olsun insanlar tarafından çıkarılan hükümler de şayet Allah (c.c)'nun hükümlerine aykırı olan hükümler ise, o zaman o hükümler de "Tâgüt" olarak isimlendirilirler.²⁶

Bugün yeryüzünde yürürlükte olan rejimlerin hepsi, beşerî rejimlerdir ve hükümlerini kendileri koymaktadırlar. Dolayısıyla da Allah (c.c)'ın hükümlerine muhalefet etmektedirler. O halde bu rejimlerin hepsi "Tâgüt" olarak tanımlanırlar. Hatta kitlelere "en

²² Karaman, vd. *Kur'an yolu türkçe meal ve tefsiri*, 5/60 Hk, 2/240-241.

²³ İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*, 37/7 Hk, 12/6783-6784; El-Kurtûbî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 5/248.

²⁴ el-Mevdudî, Mevlâna Seyyid Ebü'l-Ala, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, Tercüme Eden: Muhammed Han Kayanî, Ali Ünal, Hamdi Akkaş, Nazife Şişman ve Yusuf Karaca. İstanbul: İnsan Yayınları. 1986. 2/256 Hk, 1/176.

²⁵ Ebü'l-Âlâ el-Mevdudî, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 1/176.

²⁶ Ebü'l-Âlâ el-Mevdudî, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 1/176.

cazip ve hüsn-ü kabul gören bir rejim" olarak tanıtılan demokratik ve lâik rejimler de Tâgüt hükmündedir.²⁷

İmam Malik (r.a) Tâgüt'ü şöyle izah etmiştir: "Allah'tan başka kendisine ibadet edilen her şey Tâgüt'tur."²⁸

et-Tâberî, Tâgüt hakkında müfessirlerin görüşlerini dile getirdikten sonra, onun hakkında söylenecek en doğru görüşün, Tâgüt'un, "Allah'a karşı azgınlaşan ve Allah'ın dışında kendisine tapınılan şeydir" diye belirten görüş olduğunu beyan etmektedir. Daha sonra et-Tâberî şunları kayd etmiştir: "İster Tâgüt, kendisine tapanları zorla taptırmış olsun, isterse onun zoru olmadan insanlar, kendiliğinden ona tapınmış olsunlar fark etmez. Bu nedenle, kendisine tapılan bu varlık Şeytan da olabilir, heykel de put da yahut başka herhangi bir canlı veya cansız varlık olabilir."²⁹

er-Râzî müfessirlerin Tâgüt'ü beş şekilde izah ettiğini dile getirmektedir. Müfessirler "Tâgüt'un" kim olabileceği hakkında beş görüş zikretmişlerdir:

- 1) Ömer, Mücahid ve Katâde'ye göre şeytandır.
- 2) Saîd İbn Cübeyr kâhin olduğunu söylemiştir.
- 3) Ebü'l-Aliye'ye göre sihirbazdır.
- 4) Bazıları da "putlardır" demişlerdir.³⁰

²⁷ İnternet, *Şamil İslam ansiklopedisi*, "Tâgüt" Maddesi, Yusuf Kerimoğlu-Yalçın Çetinkaya.

²⁸ el-Kurtûbî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Ensârî el-El-Kurtûbî (ö. 671/1273), *et-Tefsirü'l-El-Kurtûbî el-câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, Lübnan: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010. 2/256 Hk. 5/248.

²⁹ et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), *et-Tefsirü't-Taberî Camial-beyan fi te'vilî'l-Kur'an*, Beyrut: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1412/1992. 2/256 Hk. 2/112-115.

³⁰ er-Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210) *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*. Tercüme Edenler: Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci-Sadık Kılıç, Sadık Doğru. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002. 2/256 Hk. 5/427-428.

5) Cinlerin ve insanların taşkınlıkları olup, azan, haddi aşan her şeydir. Bunun hakikati şöyledir: Bu şeylerle bir araya gelindiğinde tuğyan ve azgınlık hâsıl olduğundan, bu şeyler tuğyan ve azgınlık için birer sebep olmuş olurlar. Nitekim şu ayet-i kerimede olduğu gibi *“Rabbim! O putlar çok insanları saptırdı; bana uyan bendendir, bana karşı gelen kimseyi sana bırakırım; sen bağışlarsın, merhamet edersin.”*³¹ (İbrahim, 14/36)³²

1.1. Tâgût Tanımı Hakkında Âlimlerin Görüşleri

Tâgût'un tanımı hakkında İslam âlimleri çeşitli izahatlar yapmışlardır.

İbn Cevzî (r.a) kendisinden önceki âlimlerin Tâgût hakkındaki görüşlerini şöyle izah etmektedir: *“Tâgût'tan neyin kastedildiğine dair beş görüş vardır;*³³

1): O, şeytandır. Bunu Ömer bin Hattâb, İbn Abbas, Mücahid, Şa'bi, Sûddî ve diğerleri demişlerdir.

2): O, kâhindir. Bunu Said bin Cübeyr ve Ebü'l Aliye demişlerdir.

3): O, sihirbazdır. Bunu Yezîd ve Zeccâc demişlerdir.

4): putlardır.

5): Ehl-i Kitab'ın azgınlarıdır. Bunu da Zeccâc dile getirmiştir.”³⁴

Mücahid (r.a) ise Tâgût'u şöyle izah etmektedir: *“İnsanların idarecisi durumunda bulunan, halkın kendisine danışıp işlerinin hükme bağlanmasını istedikleri, insan görünümündeki şeytanlar-*

³¹ İbrahim, 14/36.

³² er-Râzî, *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*, 2/256 Hk, 5/427-428.

³³ İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201), *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsir*, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011. 2/256 Hk. 1/231-232.

³⁴ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsir*, 2/256 Hk. 1/231-232.

dır. Tâgüt (Allah'ın kanunları dışında) kendisine başvuru olan insanların efendisidir.”³⁵

el-Beğavî (r.a) ise Tâgüt'ü şöyle izah etmiştir: “Tâgüt, insanın tuğyan etmesine vesile olan her şeydir.”³⁶

el-Kurtûbî, en-Nahl 36. ayeti kerimesini tefsir ederken Tâgüt'ü şu şekilde izah etmektedir: “Tâgüt'tan kaçının demek; yani tapınılan şeytan, kâhin, put ve bunlara benzer Allah'ın dışındaki mabudu ve sapıklığa çağırarak her şeyi terk edin demektir.”³⁷

İbn Kayyum el-Cevzî ise Tâgüt'ü şöyle izah etmiştir: “Tâgüt, kendisine ibadet edilme, bağlanılma ve itaat edilme noktasında haddini aşan her kul demektir. Tâgüt, Allah ve Resul'ünün (s.a.v) kanunlarıyla hükmetmeyen, Allah'tan başka kendisi yanında muhakeme olunan, ibadet edilen ve Allah'ın emrine dayanmaksızın, Allah'a itaat etmeksizin kendisine tâbi olunan her varlık veya sistem olabilir.”³⁸

Ömrünü Tâgüt'lar ile mücadele ile geçiren ve Tâgüt'larca şehid edilen Seyyid Kutub ise Tâgüt'ü şu şekilde tasvir etmektedir: “Gerçeği çığneyen, Allah'ın kulları için belirlediği sınırı aşan; düşünce, sistem ve ideoloji manasına gelir. Bu düşüncenin, sistemin ve ideolojinin, Allah'a inanmaktan, O'nun koyduğu kanunlara

³⁵ es-Suyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505), *Hadislerle Kur'an-ı Kerim tefsiri, ed-Dürrü'l-mensur*, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2016. 2/256 Hk. 2/22.

³⁶ el-Beğavî, Ebû Muhammed Muhyissünne el-Hüseyn b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferrâ' el-Begavî (ö. 516/1122), *Tefsirü'l-Beğavî Meâlimü't-tenzîl tercümesi*. Tahkik ve Tahric: Muhammed Abdullah en-Nemir, Dr. Osman Cuma Dümeyriyye, Süleyman Müsellem el-Harraş. Mütercimler: A. Alpaslan Tuncer, Nurgül Özdemir, Ayşegül Özdemir, İstanbul: Karınca ve Polen yayınları, 2016. 2/256 Hk. 1/350.

³⁷ el-Kurtûbî, *et-Tefsirü'l-Kurtûbî, el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*, 16/36 Hk., 10/163.

³⁸ İbnü'l-Kayyım el-Cevzî' *Îlâmi'l-Muvakkîn*: 1/40.

uymak gibi herhangi bağlayıcılığı bir kuralı yoktur.³⁹ İlkelerini Allah Teâlâ'nın kanunlarından almayan her sistem, her kurum, her düşünce, her davranış kuralı, her gelenek Tâgût kapsamına girer.⁴⁰

Buna göre ancak kim Tâgût'un karşısına çıkar ve sistemindeki kâfirliklerin tümünü kökünden reddederek Allah'a inanır ve yalnızca ona boyun eğerse kurtuluşa erer."⁴¹

Bu bilgilerden de anlaşılacağı gibi şeytan, kâhinler, falcılar, sihirbazlar ve gayb ilmini bildiklerini iddia eden şarlatanlar veya bunların yaptıklarını yapanlar, put olsun, ağaç olsun, insan veya hayvan olsun Allah'tan başka ibadet edinilen her varlık Tâgût'tur.⁴² Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, İslam koyduğu hükümleri terk ederek insanların hayatlarını kendi akıllarından uydurdukları veya batı dünyasını taklit ederek, batıdan getirdikleri kanunlarla düzenleyen yöneticiler, krallar, meclisler de Tâgût'tur. Allah'ın dışında kendisine muhakeme olunanlar, Allah'a muhalif olan her çeşit fikir, düşünce, âdet ve alışkanlıklar da birer Tâgût'tur.⁴³

İşte burada zikrettiğimiz ve zikretmediğimiz tüm Tâgût'ların reddedilmesi Kur'an'a göre Allah'a imanın şartıdır.

2. AYETLERDE TÂGÛT İFADESİNİN İRDELENMESİ

Kur'an'da Tâgût kelimesi sekiz defa varid olmuştur.⁴⁴ Kur'an'daki tertip sırasına göre bu ayetleri inceleyelim.

³⁹ Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*, Tercüme Edenler: M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa. İstanbul: Hikmet Yayınları, Tsz, 2/256 Hk, 1/40.

⁴⁰ Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 1/40.

⁴¹ Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 1/40.

⁴² Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk, 1/40.

⁴³ Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*, 2/256 Hk. 1/40.

⁴⁴ Abdülbaki, Muhammed Fuat, *el-Mu'cemü'l-mufehres li elfazi'l-Kur'ani'l-Kerîm*. Lübnan: Darü'l-Ma'rife, 2012. 427.

لَا إِكْرَاهَ فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللَّهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ
بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ .

*“Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır. O hâlde, kim Tâgüt’u tanımayıp Allah’a inanırsa, kopmak bilmeyen sapsağlam bir kulpa yapışmıştır. Allah, hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”*⁴⁵ (el-Bakara, 2/256.)

et-Tâberî bu ayeti kerimeyi izah ederken şunları dile getirmektedir. Allah Teâlâ bu ayet-i kerimede, ifade buyurmaktadır ki, kim Allah’ın dışında kendisine tapılan bir kısım (Tâgüt) varlıkların ilahlık ve rabliklerini reddeder ve Allah’a hakkıyla iman edecek olursa, işte kopmayan sağlam kulpa sarılan kişi odur.⁴⁶

Daha sonra et-Tâberî ayeti kerimede varid olan kulp ile ilgili âlimlerin görüşlerini izah etmektedir. Ayet-i kerimede, Tâgüt’u inkâr edip Allah’a iman edenin, kopmayan bir kulpa sarılmış olacağı beyan ediliyor. Buradaki kulptan maksat, Mücahide göre iman, Süddî ‘ye göre İslam, Said b. Cübeyr’e ve Dahhak’a göre ise Kur’an demektir.⁴⁷

Yani, Allah Teâlâ, Mü’minin imanını, kopmayan sağlam bir kulpa benzetmiştir.⁴⁸ Nasıl ki sağlam bir kulptan tutan kimse tehlikeden kurtulur. İman eden kişi de, dünya ve ahirette saadete kavuşur.⁴⁹

⁴⁵ el-Bakara, 2/256.

⁴⁶ et-Tâberî, *et-Tefsirü’t-Tâberî Camial-beyan fi te’vili’l-Kur’ân tercümesi*, 2/256 Hk, 2/112-115.

⁴⁷ et-Tâberî, *et-Tefsirü’t-Tâberî Camial-beyan fi te’vili’l-Kur’ân tercümesi*, 2/256 Hk, 2/112-115.

⁴⁸ et-Tâberî, *et-Tefsirü’t-Tâberî Camial-beyan fi te’vili’l-Kur’ân tercümesi*, 2/256 Hk, 2/112-115.

⁴⁹ et-Tâberî, *et-Tefsirü’t-Tâberî Camial-beyan fi te’vili’l-Kur’ân tercümesi*, 2/256 Hk, 2/112-115.

ez-Zemahşerî bu ayeti kerimenin tefsirinde Tâgût'u şeytan ve putlar olarak izah etmektedir.⁵⁰

en-Neseî de ez-Zemahşerî gibi bu ayeti kerimenin tefsirinde Tâgût'u şeytan ve putlar olarak izah etmektedir.⁵¹

el-Beydâvî Bu ayeti keriminin tefsirinde Tâgût'u şöyle beyan etmektedir. Tâgût, Şeytan, putlar, Allah'ın dışında tapınılan her şey ya da Allah'a ibadetten alıkoyan her şeydir.⁵²

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا أَوْلِيَاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ إِلَى الظُّلُمَاتِ أُولَئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ.

*“Allah, iman edenlerin dostudur. Onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin velileri ise Tâgût'tur. (O da) onları aydınlıktan karanlıklara (sürükleyip) çıkarır. Onlar cehennemliklerdir. Orada ebedî kalırlar.”*⁵³ (el-Bakara, 2/257.)

Ayette zikredilen “Karanlıklardan” maksat, Katâde'ye göre, sapıklık, Dahhak ve Reb' b. Enes'e göre, inkârcılıktır. 'Nur'dan maksat ise Katâde'ye göre, hidayet, Dahhak ve Reb' b. Enes'e göre de imandır.⁵⁴

Bu izahlara göre Allah Teâlâ, kâfirliği ve sapıklığı, karanlıklara benzetmiştir. Çünkü inkâr içinde olan kişinin, basireti kapanır. İmanın aydınlığını göremez olur. İman ve hidayet ise aydınlıktır.

⁵⁰ ez-Zemâhşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî ez-Zemahşerî (ö. 538/1144), *el-Keşşaf an hakaikü't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*. Lübnan: Darü'l-Ma'rife, 2009. 2/256 Hk. 146.

⁵¹ en-Neseî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Neseî (ö. 710/1310), Abdullah b. Ahmed, *Tefsirü'n-Neseî, Medârikü't-tenzil ve hakai-kü't-te'vil*, 4 cilt. Beyrut: Darü'n-Nefais, 2009. 2/256 Hk. 1/314.

⁵² el-Beydâvî, Nâsirüddîn Ebü Saîd (Ebü Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286) *Tefsirü'l-Beydâvî Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1955. 2/256 Hk. 1/140.

⁵³ el-Bakara, 2/257.

⁵⁴ et-Tâberî, *et-Tefsirü't-Tâberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'ân tercümesi*, 2/256 Hk. 2/112-115.

Mümin olan kişinin basireti açıktır. Hak ve hakikati aydınlık bir şekilde görür.⁵⁵

eş-Şevkânî bu ayeti kerimeyi izah ederken şunları kaydetmektedir. Cevherî Tâgüt'u, şeytan, kâhin ve bütün delalete götüren şeylerin başı olarak izah etmektedir.⁵⁶

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِّنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ وَيَقُولُونَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا هَؤُلَاءِ أَهْدَى مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا سَبِيلًا.

*“Kendilerine Kitap’tan bir nasip verilmiş olanları görmüyor musun? Onlar Cib’t’e ve Tâgüt’a inanıyorlar. İnkâr edenler için de ‘Bunlar, iman edenlerden daha doğru yoldadır’ diyorlar.”*⁵⁷ (en-Nisa, 4/51.)

et-Tâberî bu ayeti Kerimede varid olan Cib’t ve Tâgüt’un tefsir âlimlerince, Allah’tan başka kendilerine ibadet olunan veya Allah’a isyan hususunda kendilerine itaat olunan her şey olarak yorumladıklarını ifade etmektedir.⁵⁸

er-Râzî ise âlimlerin Cib’t ve Tâgüt hakkındaki izahatlarını zikrettikten sonra kendi görüşünü şu şekilde belirtmektedir: “Netice olarak diyebiliriz ki, bu husustaki görüşler pek çoktur. Ama bu iki kelime şer ve fesat hususunda doruk noktaya ulaşmış herkesi kapsayıcı, özel ad olarak konulmuş (Allah tarafından) lâfızlardır.”⁵⁹

⁵⁵ et-Tâberî, *et-Tefsirü't-Tâberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'ân tercümesi*, 2/256 Hk. 2/112-115.

⁵⁶ eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834) *Fethü'l-kadir el-cami Beyne fenneyyir-r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-tefsir*, Beyrut: Darü'l-kütubi'l-ilmiyye. 1415. 2/257 Hk. 2/257-258.

⁵⁷ en-Nisa, 4/51.

⁵⁸ el-Kurtûbî, *et-Tefsirü'l-Kurtûbî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*, 4/51 Hk. 5/280-281.

⁵⁹ er-Râzî, *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*, 4/51 Hk. 8/81-82.

Bunlardan maksat (kendilerine kitaptan nasip verilenler) yine Yahudilerdir.⁶⁰ Onlara Tevrat'tan bir nasip verilmişti. Yine de onlar putlara ve Allah'tan başka mabutlara inanıyorlar ve kâfirler hakkında, bunlar Allah'a iman edenlerden daha doğru yoldadır" derler. Yani, Yahudiler Kureyş kâfirlerine "Siz, Muhammed (s.a.v) ve arkadaşlarından daha doğru yoldasınız" derlerdi.⁶¹

İbn Kesir bu meyanda şöyle der: "Yahudiler cehaletleri, dinî duygularının zayıflığı ve ellerindeki Allah'ın kitabı olan Tevrat'ı inkârları sebebiyle kâfirleri Müslümanlara tercih ederlerdi."⁶²

Günümüzde de çoğu insanlar ehli kitap olan batıyı Müslümanlara tercih ediyorlar. Batının Müslümanlardan daha doğru yolda olduğuna inanıyorlar. Batının bilim ve teknolojisi, demokrasi ve insan hakları bakımından daha medeni olduğuna inanıyorlar. Bu görüşte olan çok Müslüman da bulunmaktadır. Bu düşünce çok yanlış bir düşüncedir. İman konusunda çok büyük tehlikeler doğurabilir. Bu yönüyle de batının düşünce sistemi Tâgûtî bir hüviyet kazanmıştır.

Bazı Müslüman ve insanlar, batının inkârcı, Cibt ve Tâgûtlarca idare edildiğini bilmiyorlarsa, onlara mezkûr ayeti kerimeyi okumalarını ve anlamı üzerinde düşünmelerini tavsiye ediyoruz. Çünkü bu ayeti Kerime'nin devamında Allah (c.c) bu düşüncede olanları lanetlediğini ve O'nun lanetlediği kişilere yardım edecek hiç kimsenin asla bulunamayacağını bizlere haber vermektedir.

أُولَئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَمَنْ يَلْعَنِ اللَّهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَصِيرًا.

⁶⁰ İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*, 4/51 Hk, 2/153; en-Nesefî, *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, 4/51 Hk. 1-2/264.

⁶¹ İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*, 4/51 Hk. 2/153; en-Nesefî, *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, 4/51 Hk. 1-2/264.

⁶² İbni Kesir, *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*, 4/51 Hk, 2/153; es-Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefasîr tercümesi*, Tercüme ve Tahric: Sadreddin Gümüş, Nedim Yılmaz. İstanbul: Yeni Şafak Yayınları, 1995. 4/51 Hk. 1/267.

*“Onlar, Allah'ın lânet ettiği kimselerdir. Allah, kime lânet ederse, artık ona asla bir yardımcı bulamazsın.”*⁶³ (en-Nisa 4/52)

er-Râzî Yahudi topluluğunun, bu denli şiddetli olan bir laneti hak ettiklerini belirtmiştir. Çünkü onların, puta tapanları, Hz. Muhammed (s.a.v)'e iman edenlere tercih etmeleri ve onları üstün tutma hususundaki sözleri bir büyüklenme, hakka karşı bilerek diretme yerine geçmiştir. Çünkü Allah'tan başkasına ibadet eden kimsenin durumu, Ondan başkasına tapmaya razı olmayan kimsenin durumundan nasıl daha üstün olabilir?⁶⁴

Dini, tamamıyla Yaratan'a (Allah'a) hizmete yönelmek, dünyadan yüz çevirip ahireti tercih etmek olan bir kimsenin durumu, bütün bu hususlarda, tamamıyla aksini yapan kimsenin durumundan artık nasıl olur da daha aşağı ve düşük olabilir? Diye izah eder.⁶⁵

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا نُزِّلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا
إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا.

*“(Ey Muhammed!) Sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilene inandıklarımı iddia edenleri görmüyor musun? Tâgüt'u tanımamaları kendilerine emr olunduğu hâlde, onun önünde muhakeme olmak istiyorlar. Şeytan da onları derin bir sapıklığa düşürmek istiyor.”*⁶⁶ (en-Nisa, 4/60)

el-Kurtubî, et-Tâberi'nin izahatına yakın bir ifade ile Cibit ve Tâgüt'u, Allah'tan başka kendilerine ibadet olunan veya Allah'a

⁶³ en-Nisa 4/52.

⁶⁴ er-Râzî, *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*, 4/51 Hk. 8/81-82.

⁶⁵ Er-Er-Râzî, *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*, 4/51 Hk. 8/81-82.

⁶⁶ en-Nisa 4/60.

isyan hususunda kendilerine itaat olunan her şey olarak tarif etmiştir.⁶⁷

2.1. Hem Allah'a ve hem de Tâgût'a inanmak Münafıklıktır.

Tefsir âlimleri, Allah'a inanmak Tâgût'u inkâr etmeyi gerektirir. Dolayısıyla hem Allah'a (c.c) ve hem de Tâgût'a inanmak münafıklıktır derler.

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ أَنَّهُمْ آمَنُوا بِمَا نُزِّلَ إِلَيْكَ وَمَا نُزِّلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ أَنْ يَتَحَاكَمُوا إِلَى الطَّاغُوتِ وَقَدْ أُمِرُوا أَنْ يَكْفُرُوا بِهِ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُضَلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا.

*“(Ey Muhammed!) Sana indirilen Kur'an'a ve senden önce indirilene inandıklarını iddia edenleri görmüyor musun? Tâgût'u tanımamaları kendilerine emr olduğu hâlde, onun önünde muhakeme olmak istiyorlar. Şeytan da onları derin bir sapıklığa düşürmek istiyor.”*⁶⁸ (en-Nisa, 4/60)

et-Tâberî bu ayetin açıklanmasında şunları dile getirmektedir: Ey Muhammed (s.a.v), sana indirilen Kur'an'a iman ettiklerini zanneden şu münafıkları ve senden önce indirilen kitaplara iman ettiklerini iddia eden şu kitap ehlini görmez misin? Onlara: “Allah'ın kitabında indirdiği hükme ve Peygamberinin hükmüne gelin” denildiği zaman onların senden şiddetle yüz çevirdiklerini, başkalarının da sana gelmelerine engel olduklarını görürsün. Çünkü sen herkese eşit muamele yapar, maddi menfaatler gözeterek kimseyi kayırmazsın. Tâgût'lar ise bunun aksine hareket ederler.⁶⁹

el-Hicâzî, Allah'a, Resulüne indirdiği kitaba ve daha önce indirilen Allah'ın kitaplarına inandığını söyleyip, Tâgût'tan uzak durması gerekirken, Tâgût'un yanında muhakeme olmak isteyen-

⁶⁷ el-Kurtûbî, *et-Tefsirü'l--Kurtûbî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*, 4/60 Hk. 5/280-281.

⁶⁸ en-Nisa 4/60.

⁶⁹ et-Tâberî, *et-Tefsirü't-Tâberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'ân tercümesi*, 4/61 Hk. 3/34.

leri münafıklara benzeterek şunları dile getirmektedir. “Bu kimse-lerin dilleri, Allah’a ve Allah’ın kendi Resulüne indirdiğine (Kur’an’a) iman ettiklerini iddia eder. Ama işledikleri fiiller Allah’a ve Kitab’a inanmadıklarına, Tâgüt’a inandıklarına, onun hükmünü İslam’ın hükmüne tercih ettiklerine işaret eder.⁷⁰

el-Mevdudî de el-Hicâzî gibi bu durumda olan insanları münafık olarak görmektedir. el-Mevdudî’ye göre Allah’a iman Tâgüt’u inkârı gerektirir. Bu ayette Tâgüt kelimesi, ilâhî olmayan hükümlere göre kararlar veren otorite anlamına gelir. Aynı zamanda ne Allah’ı tek Hâkim ve ne de Resulünü (s.a.v) nihaî otorite olarak tanımayan hüküm sistemini de kasteder.⁷¹ Yani bu ayet göstermektedir ki bir kimsenin, prensip itibariyle Tâgütî olan bir mercie kendi ile ilgili kararlar vermesi için başvurması, o kişinin imanına ters bir davranıştır. Allah’a ve Kitabı’na iman, bir kimsenin böyle bir mercii kabul etmemesini gerektirir. Kur’an’a göre Allah’a iman, Tâgüt’u inkâr etmeyi gerektirir. O ikisini birden aynı anda kabul etmek münafıklığın ta kendisidir.⁷²

en-Nisa Süresinin 61. Ayeti, 60. Ayeti izah etmektedir. Allah’a, Resulüne indirdiği kitaba ve daha önce indirilen Allah’ın kitaplarına inandığını söyleyip, Tâgüt’tan uzak durması gerekirken, Tâgüt’un yanında muhakeme olmak isteyenlerin münafık olduklarını beyan etmektedir.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا إِلَىٰ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَإِلَى الرَّسُولِ رَأَيْتَ الْمُنَافِقِينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًا.

⁷⁰ el-Hicâzî, Muhammed Mahmud, *Furkan tefsiri tercümesi*, 4/60 Hk, İstanbul: İlim Yayınları, 1998, 1/60.

⁷¹ el-Mevdudî, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, 4/60 Hk. 2/241.

⁷² el-Mevdudî, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, 4/60 Hk. 2/241.

“Münafıklara, ‘Allah’ın indirdiğine (Kur’an’a) ve Peygambere gelin’ dendiği zaman, onların senden büsbütün uzaklaştıklarını görürsün.”⁷³ (en-Nisa 4/61)

İbni Kesir bu ayeti izah ederken, Allah (c.c)’nun münafıkların imanının geçersiz olduğunu beyan ettiğini vurgulamaktadır. Bu hükmün Kur’an ve Sünnet dışında batıl olan bütün yargılara başvuranlar için genel olduğunu izah etmektedir. Kur’an ve sünnet dışında başvurulmuş bütün hükümlerin Tâgût olduğunu belirtmektedir.⁷⁴

وَمَا لَكُمْ لَا تَقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَاءِ وَالْوِلْدَانِ الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَخْرِجْنَا مِنْ هَذِهِ الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ أَهْلُهَا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَصِيرًا.

“Size ne oluyor da Allah yolunda ve ‘Ey Rabbimiz! Bizleri halkı zalim olan şu memleketten çıkar, katından bize bir dost ver, bize katından bir yardımcı ver’ diye yalvarıp duran zayıf ve zavallı erkekler, kadınlar ve çocukların uğrunda savaşa çıkmıyorsunuz?”⁷⁵ (en-Nisa, 4/75)

el-Kurtubî bu ayeti kerimeyi yorumlarken şunları dile getirmektedir. “Bu ayet Mü’min ve Müslümanları cihada teşvik etmektedir. Bu teşvik ile kâfir müşriklerin elinde bulunan ve her türlü azab ve işkenceye tabi tutulan zayıf Mü’min ve Müslümanları kurtarmak amaçlanmıştır.”⁷⁶ “Bu ayeti kerime ile cihad Mü’min ve Müslümanlar üzerine vacib kılınmıştır. Bu hüküm ile Allah (c.c)’u dinini diğer dinlere karşı üstün kılmak ve zayıf olan Mü’min ve

⁷³ en- Nisa 4/61.

⁷⁴ İbni Kesir *Tefsirü'l-Kur’an’i'l-azim tercümesi*, 4/61 Hk. 2/354.

⁷⁵ en-Nisa 4/75.

⁷⁶ el-Kurtubî, *et-Tefsirü'l-Kurtubî, el-Câmi’ li ahkâmi'l-Kur’an tercümesi*, 4/75 Hk. 5/285-286.

Müslümanları kâfir ve müşriklerin zulmünden kurtarılmak hedef alınmıştır.”⁷⁷

ez-Züheyli âlimlerin bu ayeti kerimeyi şu şekilde yorumladıklarını beyan etmektedir. Yukarıdaki ayet şu şekilde yorumlanmıştır: “O zayıfların yardımcı ve el uzatacak kimseleri kalmamıştır. Buldukları ağır işkence ve acılardan dolayı dua ediyorlar: Ey Rabbimiz, bizi, halkının kâfir olduğu, kullarına zulmedilen bu memleketten, Mekke’den çıkar. Bize senin tarafından bir dost gönder de işlerimizi üstüne alsın, bizi kurtarsın, canlarımızı ve ırzımızı korusun. Bize yine senin tarafından bir yardımcı yolla da bizi zulümden kurtarsın, zalimlere karşı bize yardım etsin, hicret etmemize yardımcı olsun. Önümüzde senin yüce kapından başka bir yol kalmadı, ey Allah’ımız!”⁷⁸

Allah Teâlâ, ondan sonra Müslümanlara göre cihadın hedefleri ile savaşın müşriklerin gözündeki amaçları arasında bir karşılaştırma yapmıştır. Şöyle ki: Müminler şehit, hak, adalet, halklara insafla muamele kelimesi olan Allah’ın kelimesini yükseltmek için savaşır, yoksa zamanımızda yapıldığı gibi sömürgecilik kurmak, çıkar sağlamak, tecavüz etmek, zulüm, başkalarının mallarını ve servetlerini yağmalamak için değil.⁷⁹

الَّذِينَ آمَنُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُوا أَوْلِيَاءَ الشَّيْطَانِ إِنَّ كَيْدَ الشَّيْطَانِ كَانَ ضَعِيفًا.

⁷⁷ el-Kurtûbî, *et-Tefsirü'l--Kurtûbî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*, 4/75 Hk. 5/285-286.

⁷⁸ ez-Züheyli, Vehbe, *et-Tefsirü'l-munîr tercümesi*, Çevirmenler. Nureddin Yıldız, Dr. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, Hamdi Arslan, Dr. Halil İbrahim Kutlay. İstanbul: Risale Yayınları. 2006. 4/75 Hk. 7/137-139.

⁷⁹ ez-Züheyli, *et-Tefsirü'l-munîr tercümesi*, 4/75 Hk. 7/137-139.

*“İman edenler, Allah yolunda savaşır. İnkâr edenler de Tâgût yolunda savaşır. O hâlde, siz şeytanın dostlarına karşı savaşın. Şüphesiz şeytanın hilesi zayıftır.”*⁸⁰ (en-Nisa, 4/76)

Kâfirler ise evhama dayalı amaçlar veya bayağı maddi hedefler, sadece şehvetlerini temin gayesi uğrunda savaşır. Onlar ancak şeytanın vesvesesine, putçuluğun yerleştirilmesine, küfür sistemlerine ve ehline yardıma razı olurlar, ganimet kapma peşindedirler yahut mücerret zafer kazanıp yenme, Arap kabilelerinin önünde şan ve şöhrat kazanma duygusuyla övünerek nefislerine pay çıkarma, çalım satma amacını gütmektedirler.⁸¹

İman edenler, Allah yolunda savaşır. Yani Müminler, yüce bir hedef ve şerefli bir gaye uğrunda savaşır ki, bu gaye de Allah'ın rızasını kazanmak maksadıyla O'nun dinine yardım etmek ve onu yüceltmektir. Allah onların dostu ve yardımcıdır.⁸²

Kâfirlere gelince, onlar, küfre ve azgınlığa çağıran Tâgût'un, yani şeytanın yolunda savaşır. Ey Allah dostları, şeytanın yardımcılarına ve dostlarına karşı savaşınız. Şüphesiz siz onları mağlûp edeceksiniz. Allah'ın dinini yüceltmek için savaşan ile şeytanın yolunda savaşan arasında çok büyük fark vardır. Zira Allah yolunda savaşan galiptir. Çünkü Allah onun dostu ve yardımcıdır. Tâgût'un uğruna savaşan mağluptur ve yardımcısız kalmıştır. Bundan dolayı Yüce Allah şöyle buyurur. Haddi zatında Şeytan'ın tuzağı yani gayreti zayıftır. Hal böyle iken, Allah'ın kudretiyle kıyas edildiğinde durum nasıl olur?⁸³

⁸⁰ en-Nisa 4/76.

⁸¹ ez-Züheylî, *et-Tefsirü'l-munîr tercümesi*, 4/75 Hk. 7/137-139.

⁸² es-Sabunî, *Safvetü't-tefasîr* 4/76 Hk. 1/551.

⁸³ es-Sabunî, *Safvetü't-tefasîr*, 4/76 Hk. 1/551.

ez-Zemahşerî ise şöyle der: “Allah'ın kâfirler için hazırladığı tuzakın yanında, şeytanın Müminler için kurduğu tuzak çok zayıf ve basit kalır.”⁸⁴

قُلْ هَلْ أُنَبِّئُكُمْ بِشَرِّ مِنْ ذَلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللَّهِ مَنْ لَعَنَهُ اللَّهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمْ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتِ أُولَئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَأَضَلُّ عَنْ سَوَاءِ السَّبِيلِ

“De ki: ‘Allah katında cezası bundan daha kötü olanları size haber vereyim mi? Onlar, Allah’ın lânetlediği ve gazabına uğratıldığı, içlerinden maymunlar ve domuzlar çıkardığı kimseler ile şeytanlara tapan kimselerdir. İşte bunların yeri daha kötüdür ve onlar doğru yoldan daha çok sapmışlardır.”⁸⁵ (el-Maide, 5/60)

Mü’minlerin dinini, ezan ve namazlarını küçümseyip alay ve eğlence konusu yaptıkları bildirilen kimselerin Allah katındaki yeri elbette kötüdür, cezalan da ağırdır. Fakat Allah katındaki yeri bunlardan daha kötü olanlar da vardır.

Bunlar, Allah’ın lanetlediği, gazap ettiği, bir kısmını maymunlara ve domuzlara çevirdiği, Tâgüt’a tapan kimselerdir.⁸⁶

وَالَّذِينَ اجْتَنَّبُوا الطَّاغُوتَ أَنْ يَعْبُدُوهَا وَأَنَابُوا إِلَى اللَّهِ لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فَبَشِّرْ عِبَادَ

“Tâgüt’tan, ona kulluk etmekten kaçınan ve içtenlikle Allah’a yönelenler için müjde vardır. O hâlde, kullarımı müjdele!”⁸⁷ (ez-Zümer, 39.17)

Resulüallah (s.a.v) de Tâgüt hakkında bir hadis-i şerifinde; “Her kim (Tâgüt’a karşı) cihat etmeden ve onunla mücadele (ederek

⁸⁴ ez-Zemahşerî, *el-Keşşaf an hakaikü't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*, 4/76 Hk. 223-224.

⁸⁵ el- Maide, 5/60.

⁸⁶ et-Tâberî, *et-Tefsirü't-Tâberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'ân tercümesi*, 5/60 Hk. 2/263; Elmalılı, *Hak dini Kur'an dili*, 5/60 Hk. 2/172-175; Karaman, Hayrettin, vd. *Kur'an yolu türkçe meal ve tefsiri*, 5/60 Hk. 2/240-241.

⁸⁷ ez-Zümer, 39/17.

*Hakk'ı hâkim kılma) arzusunu ruhunda duymadan ölürse, nifaktan bir şube üzerinde ölür" buyurmaktadırlar."*⁸⁸

SONUÇ

İnsanı yarattığı ilk günden beri ona hidayeti ve doğru yolu öğreten Allah (c.c), son peygamber olan Hz. Muhammed (s.a.v)'e indirdiği son kitabı Kur'an ile insanlara hakkı, hidayeti ve doğru yolu öğretmeye devam etmektedir. İnsanlara iman ile küfrü, tevhid ile şirki ve hak ile batılı birbirinden ayıracak ayetler beyan etmiştir.

Allah (c.c) son kitabı olan Kur'an'da doğru olan Allah inancını izah etmiştir. Allah'ı en güzel bir şekilde tarif ederek, Allah'a ait olan tüm sıfatları beyan etmiştir. Doğru bir Allah inancına sahip olarak ölen insanların hangi nimetlere kavuşacağını da belirtmiştir.

Bunun yanında insanların Allah'ın dışında tapındığı, Nusub, Cibet ve Tâgût'u da beyan etmiştir. Allah'ın dışında tapınılan varlıkları da en güzel bir şekilde izah ederek, bu varlıkların neden İlah veya Rab olamayacaklarını açık ve net bir şekilde açıklamıştır. Bu varlıklara tapınanların, bu inanç üzerine ölmeleri halinde hangi azap ve işkencelere uğratılacağını, defalarca bu kitapta açıklamıştır.

Allah (c.c) Kur'an'da Nusub, Cibet ve Tâgût'un neler olduğunu ve bunlara tapınmanın hangi sonuçları doğuracağını insanlığı izah etmiştir. Müfessirlerin izahatlarından anlaşılacağı üzere, Allah'ın dışında tapınılan bu varlıklar, bir sistem veya saltanat olabilir. Bir peygamber, melek cin, şeytan, din adamı, veli, aziz, ata ruhları, heykel, resim veya put olabilir.

⁸⁸ Muhtasar *Sahih-i Müslim*, Hafız Münziri, Hadis No: 103.

Allah'a ait olması gereken sıfat veya özellikler kime nispet edilirse o Tâgüt, Nusub ve Cibt olur. Allah'ın dışında kutsanan ve tapınılan varlık olur. Bu da şirkettir. Allah (c.c)'u şirkten, Nusub, Cibt ve Tâgüt'tan ve küfürden sakınmamızı emretmiştir.

Kim Allah'a iman edip Tâgüt'tan sakınırsa, o sağlam bir kulpa tutunmuş olur. Onun imanı Allah katında geçerlidir. Kim de Allah'ın yanında Cibt ve Tâgüt'a iman ederse ya da sadece Tâgütlara iman ederse, Allah'ın lanetine uğramış olur ve ziyana uğrar. Allah'ın lanetine uğrayana, hiç kimse yardım edemez.

KAYNAKÇA

Abdullah, Muhammed Fuat, **el-Mu'cemü'l-mufehres li el-fazi'l-Kur'ani'l-Kerîm**. Lübnan: Darü'l-ma'rife. 2012.

Altuntaş, Halil Vd, *Kur'an-ı Kerîm meâlî*. Hazırlayan Komisyon. Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.

el-Alûsî, Ebü's-Senâ Şihâbüddîn Mahmûd b. Abdillâh b. Mahmûd el-Hüseyinî el-Âlûsî (ö. 1270/1854), *Ruhu'l-meâni fi tefsiri'l-Kur'ani'l-azîm ve's-sebi'l-mesani*. Beyrut: Daru ihyai't-turasi'l-arabî. 1408.

el-Beğavî, Ebu Muhammed Muhyissünne el Hüseyin b. Mes'ûd b. Muhammed el-Ferra (ö. 516), *Tefsirü'l- Beğavî meâlimü't-tenzil*, Tahkik ve Tahric: Muhammed Abdullah en-Nemir Dr. Osman Cuma Dümeyriyye Süleyman Müsellem el-Harraş, Mütercimler: A. Alpaslan Tuncer- Nurgül Özdemir- Ayşegül Özdemir, Küresel Kitap, İstanbul, 2016.

el-Beydâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd (Ebû Muhammed) Abdullâh b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî (ö. 685/1286) *Tefsirü'l-Beydâvî Envarü't-tenzil ve esrarü't-te'vil*. Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1955.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870), *el-Câmi'u's-saħîh*. Nşr. Muhammed Zübeyr b. Nasr. 8 Cilt. b.y.: Daru tavki'n-necât. 2. Basım, 1422/2001.

Canan İbrahim, *Hadis külliyyatı kütüb-i sitte tercüme ve şerhi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, Tsz),

el-Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî (ö. 255/869), *el-Beyân ve't-tebyîn*. Thk. Hasan es-Sendubi. 2 Cilt. Kahire: Mektebetu İbn Sina,1993.

el-Cevherî, Ebû Nasr İsmâîl b. Hammâd el-Cevherî (ö. 400/1009'dan önce), *Tâcü'l-luğa. Şihâhu'l-luğa, eş-Şihâh fi'l-luğa es-Sihâh*, Thk. Ahmed Abdulğafur Attar. Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabi, 1984.

el-Cürcanî, Ebû Bekr Abdülkâhir b. Abdirrahmân b. Muhammed el-Cürcânî (ö. 471/1078-79) *Kitabü't-ta'rifat li'l- Cürcanî*. Tahkik: İbrahim el-Ebyarî. 2. Baskı. Beyrut: Darü'l-Kitabü'l-Arabiyye, 1993/1413.

DİB Yayınları, *Kur'an-ı Kerîm meâlî*, Haz, Komisyon, Halil Altuntaş-Muzaffer Şahin, Ankara, 2006.

DİB Yayınları, *Kur'an yolu meâlî*, Haz, Komisyon, Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrırcı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadettin Gümüş. Ankara, 2014.

Ebû Davud, Süleyman b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *Sünen-i Ebu Davud*. Kahire: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1369/1950.

ed-Derveze, İzzet, *et-Tefsirü'l-hadis tercümesi (Nüzul sırasına göre Kur'an tercümesi)*. Çeviren: Mehmet Baydaş. İstanbul: Ekin Yayınları, 1998. 6/468-470.İzzet, *et-Tefsirü'l-Hadis Tercümesi*, İstanbul: Ekin Yayınları. 1998.

Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf b. Alî b. Yûsuf b. Hayyân el-Endelûsî (ö. 745/1344), *Tefsirü'l-bahrü'l-muhît*. Lübnan: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 2010.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Hak dini Kur'an dili*. Sadeleştirenler. İsmail Karaçam, Emin Işık, Nusrettin Bolelli, Abdullah Yücel. İstanbul: Azim Dağıtım. 2007.

Elmalılı, Muhammed Hamdi Yazır, *Kur'an-ı Kerîm ve türkçe meâlî*, Tas. Enes Tahsin Bilgin, İstanbul: Bağımsız Yayıncılık, 2009.

el-Endelûsî, Ahmet b. Muhammed b. Abdürrebbihi el-Endülüsî, *el-İkdü'l-ferid*. Daru ihyai't-turasi'l-arabî. Beyrut: 1. Baskı, 1990.

el-Ferrâ', Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî el-Ferrâ' (ö. 207/822), *Meâni'l-Kur'an*. Beyrut: Dârü's-Surûr, Tsz.

el-Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî (ö. 817/1415), *el-Kamûsü'l-muhît*. Mısır: Mektebetü't-Ticaretü'l-Kübra, Tsz.

el-Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Fîrûzâbâdî (ö. 817/1415) *Besâirü zevi't-temyiz fi letai'l-kitabi'l-aziz*, Beyrut: el-Mektebetü'l-İlmiyye, Tsz.

İmam Gazalî, Hücetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî (ö. 505/1111), *İhyâ-i ulûmi'd-dîn*. Trc. Ali Arslan. İstanbul: Arslan Yayınları, Tsz.

el-Hicâzî, Muhammed Mahmud, *Furkan tefsiri tercümesi*. İstanbul: İlim Yayınları. 1998.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir b. Muhammed b. Muhammed et-Tâhir et-Tûnisî (1879-1973), *et-Tahrîr ve't-tenvîr mine't-tefsîr el-ma'rif bi tefsir-i İbni Âşûr*. 30 Cilt. El-Muessesetu Tarihü'l-Arab. 2013.

İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân b. Gâlib el-Muhâribî el-Gırnâtî el-Endelûsî (ö. 541/1147),

el-Muharrerü'l vecîz fî tefsiri'l-kitabi'l azîz. Nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. Kahire: Vizaretü'l-Evkaf, 1993.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî (ö. 597/1201), *Zâdü'l-mesîr fi ilmi't-tefsir*, Beyrut: Darü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2011.

İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim* Beyrut: Darü'l-Ma'rife, 1969.

İbni Kesir, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî (ö. 774/1373), *Tefsirü'l-Kur'ani'l-azim tercümesi*. Çevirmenler. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner. İstanbul: Çağrı Yayınları, Tsz.

İbni Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (ö. 273/887), *Sünenü'l-Mustafâ*. Mısır: Darü'l-Meârif, 1952.

İbn Manzur, Cemalüddin Muhammed b. Mukerrem (ö.711/1311), *Lisanü'l-arab*. Beyrut: Darü'l-fikr. 1994.

el-İsfahânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), *Müfredatu elfazi'l-Kur'an*. Thk. Safvan Adnan Davudi. Beyrut: ed-Darü's-Şamiyye, 2009.

Karaman, Hayrettin Vd, *Kur'an-ı Kerîm ve açıklamalı meâlî*. Hazırlayan Komisyon: Hayrettin Karaman, Ali Ötek, Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrırcı, Sadrettin Gümüş ve Ali Turgut, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. 2005.

Karaman, Hayrettin, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Prof. Dr. Sadrettin Gümüş, *Kur'an yolu türkçe meal ve tefsiri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2007.

Karaman, Hayrettin Vd, *Kur'an yolu meali*, Haz. Komisyon: Hayrettin Karaman-Mustafa Çağrııcı-İbrahim Kâfi Dönmez-Sadettin Gümüş. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları. 2014.

el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Ensârî el-Kurtubî (ö. 671/1273), *et-Tefsirü'l-Kurtubî el-câmi' li ahkâmi'l-Kur'an*, Lübnan: Darü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2010.

el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Ensârî el-Kurtubî (ö. 671/1273), *et-Tefsirü'l-Kurtubî, el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an tercümesi*. Tercüme. M. Beşir Eryarsoy. İstanbul: Buruc Yayınları, Tsz.

Kutub, Seyyid, *Fî zilâl-il-Kur'an tercümesi*. Mütercimler. M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa. İstanbul: Hikmet Yayınları. Tsz.

el-Mevdudî, Mevlâna Seyyid Ebü'l-Ala, *Tefhimü'l-Kur'an tercümesi*, Tercüme. Muhammed Han Kayanî, Ali Ünal, Hamdi Akkaş, Nazife Şişman ve Yusuf Karaca. İstanbul: İnsan Yayınları. 1986.

Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmiü's-sahih (Sahîhu Müslim) tercümesi*. Tercüme. Mehmet Sofuoğlu. İstanbul: İrfan Yayınevi, 2014.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915), *Sunenü'n-Nesâî*, Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1930.

en-Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî (ö. 303/915), *Sunenü'n-Nesâî*, Mısır: Şirketu Mektebe ve Matbaati Mustafa el-Babî el-Hâlebî, 1930.

en-Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en-Nesefî (ö. 710/1310), Abdullah b. Ahmed, *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil*, 4 cilt. Beyrut: Da-

rü'n-Nefais, 2009.

en-Nesefî, Ebü'l-Berekât Hâfızüddîn Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd en--Nesefî (ö. 710/1310), *Tefsirü'n-Nesefî, Medârikü't-tenzil ve hakaikü't-te'vil tercümesi*. 10 cilt. Tercüme. Harun Ünal, Şerafettin Şenaslan. İstanbul: Ravza Yayınları. 2003.

er-Râzî, Ebû Abdillâh (Ebü'l-Fazl) Fahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin er-Râzî et-Taberistânî (ö. 606/1210) *et-Tefsirü'l-kebir mefâtihi'l-ğayb tercümesi*. Tercüme, Suat Yıldırım-Lütfullah Cebeci-Sadık Kılıç, Sadık Doğru. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2002.

es-Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefasîr*. İstanbul: Ensar Neşriyat İ, 2007.

es-Sabunî, Muhammed Ali, *Safvetü't-tefasîr tercümesi*, Tercüme ve Tahric. Doç. Dr. Sadreddin Gümüş, Dr. Nedim Yılmaz. İstanbul: Yeni Şafak Yayınları. 1995.

es-Sa'dî, Ebû Abdillâh Abdurrahmân b. Nâsır b. Abdillâh b. Nâsır es-Sa'dî en-Nâsirî et-Temîmî (1889-1956), *Tefsirü'l-Kerîmü'r-Rahman fi tefsiri kelâmi'l-Mennân*. Beyrut: Muessesetü'r-Risâle, 2005.

es-Suyûtî, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî eş-Şâfiî (ö. 911/1505), *Hadislerle Kur'an-ı Kerim tefsiri, ed-Dürri'l-mensur*, İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2016.

eş-Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî (ö. 1250/1834) *Fethü'l-kadir el-cami beyne fenneyyir-r-rivayeti ve'd-dirayeti min ilmi't-tefsir*, Beyrut: Darü'l-kütubi'l-ilmîyye. 1415.

TDV, *Kur'an-ı Kerîm ve açıklamalı meali*, Haz. Kom: Hayrettin Karaman, Ali Ötek ve arkadaşları, Ankara, 2005.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), *et-Tefsirü't-Taberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'an*, Beyrut: Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1412/1992.

et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923), *et-Tefsirü't-Taberî Camial-beyan fi te'vili'l-Kur'an tercümesi*. Çevirmenler. Kerim Aytekin-Hasan Karakaya. İstanbul: Hisar Yayınları, 2017.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) et-Tirmizî (ö. 279/892), *es-Sünen*, Nşr. Kom. A. M. Şakir ve arkadaşları, Beyrut: ed-Darü'l-Kütubi'l-İlmiyye, 1937/1356.

ez-Zemâhşerî, Ömer b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed Carullah (ö. 538/1143), *el-Keşşaf an hakaikü't-tenzil ve uyuni'l-akavil fi vucuhi't-te'vil*. Lübnan: Darü'l-Ma'rife. 2009.

ez-Züheyli, Vehbe, *et-Tefsirü'l-munîr tercümesi*, Çevirmenler. Nureddin Yıldız, Dr. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, Hamdi Arslan, Dr. Halil İbrahim Kutlay. İstanbul: Risale Yayınları. 2006.